

**OILADA BOLALARNI HUQUQIY VA SIYOSIY RUHDA  
TARBIYALASHNING SHAKL, METOD VA VOSITALARI**

***Abdurashidova Xulkar Alisher qizi***

***Baxromova E'zoza Bahodir qizi***

*Shahrisabz davlat pedagogika instituti*

*Pedagogika fakulteti Pedagogika yo'nalishi*

***Annotatsiya:*** Mazkur maqolada oilada bolalarni huquqiy va siyosiy ruhda tarbiyalashning ahamiyati, shakllari, metodlari hamda vositalari yoritilgan. Unda oilaning jamiyatdagi asosiy ijtimoiy institut sifatidagi o'rni, farzandlarda qonunlarga hurmat, fuqarolik burchini anglash, vatanparvarlik va ijtimoiy mas'uliyat tuyg'usini shakllantirishdagi roli tahlil etiladi. Shuningdek, ota-onalar tomonidan bolalarga huquqiy bilimlarni singdirishning samarali yo'llari, suhbat, namuna, o'yin, munozara va rag'batlantirish kabi metodlarning amaliy ahamiyati ko'rsatib o'tilgan. Maqolada oila, maktab va jamoatchilik hamkorligida bolalarda siyosiy madaniyatni rivojlantirishga oid taklif va tavsiyalar ham berilgan.

***Kalit so'zlar:*** Oila, huquqiy tarbiya, siyosiy tarbiya, fuqarolik burchi, vatanparvarlik, metod va vositalar, ota-ona mas'uliyati

***Аннотация:*** В статье рассматриваются значение, формы, методы и средства правового и политического воспитания детей в семье. Анализируется роль семьи как основного социального института общества, её роль в формировании у детей уважения к закону, понимания гражданского долга, патриотизма и чувства социальной ответственности. Показаны эффективные способы, которыми родители могут способствовать формированию у детей правовых знаний, практическое значение таких методов, как беседа, пример, игра, дискуссия и поощрение. В статье также даны предложения и рекомендации по развитию политической культуры детей во взаимодействии семьи, школы и общества.

***Ключевые слова:*** Семья, правовое воспитание, политическое

*воспитание, гражданский долг, патриотизм, методы и средства, родительская ответственность.*

**Abstract:** *This article discusses the importance, forms, methods and means of educating children in the legal and political spirit in the family. It analyzes the role of the family as the main social institution in society, its role in forming respect for the law, understanding of civic duty, patriotism and a sense of social responsibility in children. It also shows effective ways for parents to instill legal knowledge in children, the practical importance of such methods as conversation, example, game, discussion and encouragement. The article also provides suggestions and recommendations for the development of political culture in children in cooperation with the family, school and society.*

**Keywords:** *Family, legal education, political education, civic duty, patriotism, methods and means, parental responsibility.*

### **Kirish.**

Bugungi kunda yosh avlodni huquqiy va siyosiy jihatdan ongli, mas'uliyatli va faol fuqarolar etib tarbiyalash jamiyat taraqqiyotining eng muhim shartlaridan biri hisoblanadi. Shu jarayonda oila asosiy ijtimoiy muhit sifatida katta ahamiyat kasb etadi, chunki bola dastlabki ijtimoiy tajribani, axloqiy me'yorlar, qonunlarga hurmat va siyosiy ongning ilk shakllarini aynan oilada o'zlashtiradi. Oilada ota-onaning shaxsiy namunasi, muloqot madaniyati, bolaga nisbatan e'tibor va talabchanlik darajasi uning dunyoqarashi, ijtimoiy faolligi va fuqarolik pozitsiyasining shakllanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Huquqiy va siyosiy tarbiya oilada tizimli tarzda olib borilganda bola davlat tuzilmalari, jamiyatdagi qonuniy munosabatlar, inson huquqlari va burchlari haqida to'liqroq tasavvurga ega bo'ladi. Ota-onalar bolalarga kundalik hayot misollarida qonunlarga rioya qilishning ahamiyatini, adolatli bo'lish, boshqalarning huquqini hurmat qilish, ijtimoiy mas'uliyatni his etish zarurligini singdirishlari lozim. Shu maqsadda suhbat, maslahat, o'yin, misol keltirish, rag'batlantirish, oilaviy yig'ilishlar, huquqiy mavzularda kitob o'qish yoki film tomosha qilish kabi metodlardan samarali

foydalanish mumkin. Bular bolaning qiziqishini oshirib, huquqiy tushunchalarni osonroq o'zlashtirishga yordam beradi. Siyosiy tarbiya jarayonida esa farzandlarda vatanparvarlik, davlat ramzlariga hurmat, jamiyat hayotiga daxldorlik, fikr bildirish madaniyati va fuqarolik pozitsiyasini shakllantirish muhimdir. Bu yo'nalishda ota-onalar farzandlariga mamlakatimizda olib borilayotgan islohotlar, saylov jarayonlari, yoshlarning davlat boshqaruvidagi o'rni haqida sodda, tushunarli tilda ma'lumot berishlari, o'zlarining faol fuqarolik pozitsiyasi bilan namuna bo'lishlari kerak. Shuningdek, oilada farzandlarning o'z fikrini erkin bayon etishiga sharoit yaratish, ularning fikrini tinglash, muhokamalarda ishtirok etishga undash siyosiy madaniyatni rivojlantirishga xizmat qiladi. Oila, maktab va jamoatchilikning hamkorlikdagi faoliyati natijasida bola huquqiy jihatdan savodli, siyosiy jarayonlarga befarq bo'lmagan, ongli fuqarolik burchini anglaydigan shaxs sifatida kamol topadi. Shu bois, har bir oila o'z farzandining huquqiy va siyosiy tarbiyasini davlat va jamiyat oldidagi muhim vazifa sifatida qabul qilishi, bu borada zamonaviy metodlardan foydalangan holda, doimiy izchil ish olib borishi zarur.

### **Asosiy qism**

Oilada bolalarni huquqiy va siyosiy ruhda tarbiyalash jamiyat taraqqiyoti va millat istiqboli uchun beqiyos ahamiyatga ega. Chunki farzandlarning dunyoqarashi, e'tiqodi, huquqiy ongi va siyosiy qarashlari eng avvalo oila muhitida shakllanadi. Bola ota-onasi, buvisi yoki akalari orqali ijtimoiy hayotni kuzatadi, ularning xatti-harakatlari, gap-so'zlari, qarashlari orqali jamiyatdagi munosabatlar to'g'risida dastlabki tasavvurlarga ega bo'ladi. Shu bois, oilaning ijtimoiy-ma'naviy muhiti, o'zaro hurmat, adolat va mas'uliyat asosida shakllangandagina, u bola tarbiyasida ijobiy natija beradi.

Huquqiy tarbiya — bu bolalarga huquqiy bilimlar berish, qonunlarga hurmat bilan qarash, o'z huquq va burchlarini anglashga o'rgatish jarayonidir. Oila a'zolari farzandga qonun, me'yori va tartibning inson hayotidagi o'rni haqida tushuntirib, ularni kundalik hayot misollarida namoyon etib borishlari kerak. Masalan, farzand o'z vaqtida dars tayyorlash, kattalarga hurmat ko'rsatish, berilgan topshiriqlarni bajarish orqali tartib-intizomni o'rganadi. Bu esa uning ongida "qonuniylik",

“tartib”, “mas’uliyat” kabi tushunchalarni mustahkamlaydi.

Huquqiy tarbiyaning asosiy shakllari — suhbat, ma’ruza, hikoya, o‘yin, bahs-munozara, hayotiy misollarni tahlil qilish, huquqiy mavzudagi filmlar tomosha qilish, kitoblar o‘qish va ota-onaning shaxsiy namunasi. Ayniqsa, ota-onaning shaxsiy namunasi tarbiyaviy jihatdan eng kuchli vositadir. Agar ota-ona qonunlarga rioya qilsa, boshqalarga hurmat bilan munosabatda bo‘lsa, farzand ham shunday bo‘lishga intiladi. Oilada “adolatli bo‘lish”, “boshqalarning huquqini hurmat qilish”, “halol mehnat qilish” kabi qadriyatlarni targ‘ib etish orqali bolada fuqarolik mas’uliyati shakllanadi.

Siyosiy tarbiya esa bolalarda Vatanga muhabbat, davlat ramzlariga hurmat, xalq manfaatini anglash, jamiyat hayotida faol ishtirok etish istagini tarbiyalaydi. Bu jarayon bolada siyosiy ong va milliy g‘ururni shakllantiradi. Ota-onalar farzandlariga mamlakatda amalga oshirilayotgan islohotlar, milliy bayramlar, davlat ramzlari, saylov jarayonlari, yoshlarning jamiyatdagi o‘rni haqida sodda, tushunarli tilda ma’lumot berishlari muhimdir. Shu bilan birga, oilada farzandlarning o‘z fikrini erkin bayon etishiga, bahs va muhokamalarda qatnashishiga sharoit yaratish kerak. Bu esa bolalarda siyosiy fikrlash, mustaqil qaror qabul qilish va jamiyat hayotiga daxldorlik hissini rivojlantiradi.

Huquqiy va siyosiy tarbiya vositalari sifatida oilaviy an’analar, kitob, ommaviy axborot vositalari, internet, badiiy adabiyot, tarixiy filmlar va milliy qadriyatlar katta ahamiyatga ega. Ota-onalar farzandlari bilan birgalikda bunday manbalarni tahlil qilish, muhokama etish orqali ularning huquqiy va siyosiy dunyoqarashini kengaytirishlari mumkin. Masalan, buyuk ajdodlarimiz — Amir Temur, Jaloliddin Manguberdi, Alisher Navoiy, Mirzo Ulug‘bek kabi tarixiy shaxslarning hayoti, ularning davlat boshqaruvidagi faoliyati, adolat va vatanparvarlikka sadoqati haqida suhbatlashish siyosiy tarbiya uchun katta o‘rnak bo‘ladi.

Oila, maktab va jamoatchilikning hamkorlikdagi faoliyati bu jarayonni yanada kuchaytiradi. Maktabda o‘tiladigan “Huquq asoslari”, “Vatan tuyg‘usi” kabi fanlarda olingan bilimlar oilada mustahkamlanishi kerak. Shu yo‘l bilan bola

huquqiy jihatdan savodli, siyosiy jarayonlarga befarq bo'lmagan, Vatan va jamiyat oldidagi burchini anglaydigan yetuk shaxs sifatida voyaga yetadi. Shu sababli, har bir oila farzandining huquqiy va siyosiy tarbiyasini o'zining muhim ijtimoiy burchi deb bilishi, bu borada doimiy ravishda o'rnak ko'rsatib, zamonaviy tarbiya usullaridan samarali foydalanishi lozim.

### **Xulosa**

Yuqoridagi fikrlardan kelib chiqib aytish mumkinki, oilada bolalarni huquqiy va siyosiy ruhda tarbiyalash jarayoni — bu shunchaki ma'naviy-axloqiy faoliyat emas, balki jamiyatning barqarorligi va davlatning kelajagini belgilovchi strategik masaladir. Zero, huquqiy bilim va siyosiy madaniyatga ega bo'lgan yoshlar kelgusida mamlakat taraqqiyotiga, adolatli jamiyat barpo etilishiga, fuqarolik jamiyatining mustahkamlanishiga bevosita hissa qo'shadi. Shu sababli har bir oila farzandini tarbiyalashda uni faqat bilimli emas, balki qonunlarga hurmat bilan qaraydigan, o'z huquq va burchlarini biladigan, siyosiy jarayonlarga befarq bo'lmagan, faol fuqarolik pozitsiyasiga ega inson sifatida kamol toptirishga e'tibor qaratishi zarur.

Ota-onaning shaxsiy namunasining bu boradagi ahamiyati beqiyosdir. Chunki bola ko'rganini, eshitganini, ota-onasining xatti-harakatlarini o'z hayot mezoniga aylantiradi. Agar oilada adolat, tartib, qonuniylik, o'zaro hurmat, mas'uliyat va mehr-oqibat hukm sursa, bola tabiiy ravishda bu fazilatlarni o'zida shakllantiradi. Shu jihatdan oilada tarbiyaviy ishlar faqat nazariy targ'ibot bilan cheklanmasdan, amaliy faoliyat, hayotiy misollar, ota-onaning namunasida ifodalanishi kerak.

Huquqiy va siyosiy tarbiya tizimli olib borilgandagina farzandlarda fuqarolik ongi, siyosiy faollik, Vatanga sadoqat, milliy g'urur, qonuniylik va adolat tamoyillariga amal qilish odati shakllanadi. Bu esa yoshlarning kelgusida jamiyatda faol, mas'uliyatli, o'z fikriga ega, boshqalarning huquqini hurmat qiladigan, demokratik qadriyatlarga sodiq shaxslar bo'lib voyaga yetishini ta'minlaydi.

Shuningdek, huquqiy va siyosiy tarbiya samarali bo'lishi uchun oila, ta'lim muassasalari hamda jamoatchilik o'rtasida uzviy hamkorlik zarur. Maktabda

o'tilayotgan huquqiy va fuqarolik darslari oiladagi muloqot bilan uyg'unlashsa, bu bola ongida barqaror fuqarolik pozitsiyasini shakllantiradi. Jamoatchilik, ommaviy axborot vositalari va ijtimoiy tarmoqlar esa bolalarning siyosiy fikrlash doirasini kengaytiruvchi vosita sifatida xizmat qilishi kerak.

### **Foydalanilgan adabiyotlar.**

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent: O'zbekiston, 2023.
2. “Ta’lim to’g’risida”gi Qonun. – Toshkent: Adolat, 2020.
3. Karimov I.A. Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma’naviyat, 2008.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “Yoshlarni huquqiy ongini yuksaltirish va fuqarolik madaniyatini rivojlantirish to’g’risida”gi farmoni. – Toshkent, 2021.
5. Xoshimov U., Qodirov M. Pedagogika nazariyasi va amaliyoti. – Toshkent: O'qituvchi, 2019.